న్యాయం

"విహారా !"

"నువ్వు....నువ్వు...."

స్ప్రింగ్ డోర్ తెరుచుకుని నా గదిలోకి అడుగుపెట్టిన వాళ్ళు—వాళ్ళను ఆ స్థితిలో అక్కడ చూచిన నేను కూడా బిత్తరపోయాము.

* * *

"అబ్బ, ఆ బొమ్మ ఎంత బాగుంది గోమతీ!"

"అది మా నాన్నారు ఢిల్లీనుండి తెచ్చారు, నీకు కావాలా, చంద్రా."

మొదటి మాటలోని గర్వం. కొసకు ఆ 'బొమ్మని ఇవ్వాల్సి వస్తుందేమో' అనే దిగులుగా మారింది

"వద్దులే గోమతీ, ఆ బొమ్మ ఈ అద్దాల బీరువాలోనే బాగుంటుంది." స్నేహితుని నిరాకరణ గోమతి కెంతో ఆనందాన్నిచ్చింది. చంద్రశేఖర్ కావాలని అడిగే ఉంటే 'ఇవ్వను' అనలేని ఆరాధన ఉంది ఆ పిల్లాడిమీద ఆ పిల్లకు.

"ఈ కార్పెట్ ఎంత బాగుందో!"

ఈసారి గోమతి హృదయపూర్వకంగానే అంది.

"నాన్నగారి నడిగి ఇది నీ కిచ్చేస్తాలే చంద్రా."

"అమ్మో, వద్దు. మీ డాడీ కొడతాడు."

ఈ మారు ఆ పిల్ల కళ్ళనిండా ఆశాభంగం. 'ఇది బొమ్మ కాదు. కాళ్ళక్రింద ఉండే కార్పెట్ — లేకపోతేనేం? చంద్ర అంత ఇష్టపడుతున్నాడు. నాన్నగారు ఇచ్చేస్తేనేం?'

ఇంతలోనే ఆ చిన్న మెదడులో మెరుపులా ఆలోచన తట్టినట్టుంది. చెంగున గెంతి చంద్ర చెయ్యిపట్టుకుని లాగుతూ అంది:

"పోనీ, రా, చంద్రా, డాక్టర్ గారిని [illegible]గి కొనుక్కుం దువుగాని."

గుండ్రటి కళ్ళను మరింత గుండ్రంచేసుకుని చూచాడు చంద్ర.

"భలేదానివే. మా నాన్నగారి దగ్గర డబ్బెక్కడిదీ?"

"డబ్బు లేకేం. డాక్టర్లంటే గొప్పోళ్ళగా."

"ఎవరు చెప్పారు నీకు."

"నీ సెక్షన్‌లో బి. విజయ లేదూ-ఆ పిల్ల చెప్పింది. వాళ్ళ మామ డాక్టరట. ఎప్పుడూ విమానాల్లోనే తిరుగుతాడట."

పన్నెండేళ్ళ చంద్రశేఖర్ ఆలోచనల్లో పడిపోయాడు. డాక్టర్లంటే గొప్పోళ్ళా! మరి మా నాన్నగారి దగ్గర

ఎప్పుడూ డబ్బెందుకుండదూ? అమ్మ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంటూ నాన్నని డబ్బు అడుగుతుందేం!'

"ఈ నేల ఇంత నున్నగా జారిపోయేలా ఎలా ఉంటుందో!"

'ఏమో, నాకు తెలియదు.' ఏనిమిదేళ్ళ గోమతి కళ్ళ నిండా అమాయకత్వం. ఆ అమాయకత్వ మంటే చంద్రశేఖరానికి చాలా ఇష్టం.

'మీ అమ్మగారు ఎప్పుడూ పడుకునే ఉంటారేం? పనేమీ చేయరా?'

'ఏమో, నాకు తెలియదు' అంటుందనుకున్న గోమతి ఆ పిల్లవాడిని నిరాశ పర్చింది.

'అమ్మెందుకు చేయాలి?'

'అదే, మరి మా అమ్మ ఎప్పుడూ పని చేస్తూనే ఉంటుందే....'

'మీకు నౌకర్లు లేరా, పాపం!' జాలిగా అడుగుతున్న గోమతిని ప్రియంగా చూస్తూ చప్పున ముద్దు పెట్టుకున్నాడు చంద్రశేఖర్.

'ఛీ—ఫో' పారిపోయింది గోమతి.

* * *

కమిలిపోయిన వాళ్ళ ముఖా లింకా అలాగే ఉండగానే క్షణకాలపు నా జ్ఞాపకాల తెరనుండి నేను తేరుకున్నాను.

'కూర్చోండి. కూర్చో, గోమతీ!'

కథా నిలయం
1369
శ్రీకాకుళం

వాళ్ళు కూర్చోలేదు. నా విశాలమైన గది వాళ్ళకు ఎంతో ఇరుగ్గా, ఊపిరాడనట్టుగా ఉన్నట్లు వాళ్ళ కదలికల్లో సి అసహనమే తెలుపుతూంది.

'రండి, లోపలికెళ్దాం. అమ్మ మిమ్మల్ని చూస్తే చాలా సంతోషిస్తుంది.'

గోమతిలో కదలిక కలిగింది. 'డాక్టర్.... మేము....' గోమతి అమ్మగారు మధ్యలో కల్పించుకుంది.

'వస్తాం, బాబూ!'

మా ఈ చిన్న సంభాషణలో నేను వాళ్ళ ఈ స్థితికి కారణాన్ని వెతుకుతున్నాను. వాళ్ళ ముఖాల్లో మారుతున్న భావాల్ని కనిపెడుతూనే ఉన్నాను. నర్సు వచ్చి 'నర్సు పని కావాలని ఒక అమ్మాయి బయట మీ పిలుపుకోసం ఎదురు చూస్తున్నది' అని చెప్పినప్పుడు ఆ అమ్మాయి స్థానంలో గోమతి ఉంటుందనేది నా ఊహాకందని విషయమే అయినా, నేను తొందరలోనే తేరుకున్నాను కానీ, నర్సు పని కొరకు దేవిరిస్తూ వచ్చింది నా దగ్గరకేనని తెలిసిన వాళ్ళు ఇంకా ఆ షాక్ నుండి తేరుకోలేదు. పాలిపోయిన గోమతి ముఖం వంక చూస్తున్న నాకు గతం గుర్తుకు రావడం ఆశ్చర్యకరమైన విషయమేమీ కాదు.

మా నాన్నగారు డాక్టరు. కానీ, సంపాదన పెద్దదేమీ కాదు, వెనుక ఆస్తులేమీ లేవు. దానితో మేము మధ్యతరగతిలోనే మిగిలిపోయాము. మా నాన్నగారి కున్న కొద్ది మంది పేషెంట్లలో కృష్ణారెడ్డి ఒకరు. ఆయన ఎప్పుడూ

ఏదో ఒక నలత ఉంటూనే ఉండేది. ఆయనను చూడడానికి నాన్నగారు వెళుతున్నప్పుడల్లా నేను కూడా వెంట వెళ్ళేవాడిని. అలా నా బాల్యంనుండి వాళ్ళ హోదా, సిరి నన్ను అమితంగా ఆకర్షిస్తూ ఉండేవి. నిగనిగలాడే నేల, అద్దాల బీరువాలు - అందులో బొమ్మలు - విశాలమైన మెట్లు - గాలికి అటు ఇటు ఎగిరే పలచటి పరదాలు. అవి నన్ను కొన్ని సంవత్సరాల ముందుకు నడిపి నా భవిష్యత్తును ఊహాపథంలో నిలబెట్టేవి. అలా అయిదు సంవత్సరాలు గడిచిపోయాయి. నేను మెడిసిన్‌లో జాయిన్ అయాను. హాస్టలు కెళ్ళి పోయాను. అప్పటికి ఆ ఐశ్వర్యంమీద ఆశ్చర్యం, ఆకర్షణ తగ్గి, నాకు అలాంటి ఐశ్వర్యం కావాలనే కోరిక మిగిలిన రోజులవి. ఆ తర్వాత కృష్ణారెడ్డికి స్వంత మేడ అచ్చిరాక అనారోగ్యంగా ఉందని నమ్మి, అది అమ్మేసి పొలాలు కొన్నారని, ప్రస్తుతం నెలకు రెండు వేల రూపాయల అద్దె ఇంట్లో ఉంటున్నారని విన్నాను. ఆ తర్వాత నాన్నగారు వేరే ఊరికి మకాం మార్చి అక్కడ ప్రాక్టీస్ పెట్టడం, అక్కడ బాగా ప్రాక్టీస్ రావడం జరిగింది. ఆనాడు ఒంటి నిండా నగలతో. పాడిపంటల మధ్య లక్ష్మీదేవిలా ఉండే కృష్ణారెడ్డి భార్యను, ఆమె గారాలపట్టి, ఆనాటి నా స్నేహితురాలు, నా జ్ఞాపకాల తెరల మధ్య ఇంకా మిగిలిన గోమతిని ఈ స్థితిలో ఈనాడు చూడడం నాకు సంతృప్తికరమైన విషయమేమీ కాదు.

ఆనాటి సంఘటన ఒకటి ఇప్పటికీ నాకు గుర్తుంది.

'నేను డాక్టరు కోర్సు చదవబోతున్నాను, గోమతీ!' అన్నప్పుడు చేదుగా ముఖం పెట్టింది పదమూడేళ్ళ గోమతి '.ఛీ వద్దు, చంద్రా. నువ్వు చక్కగా మా నాన్నలా సేద్యం చేసుకో, డాక్టర్‌కు దబ్బే ఉండదు.'

ఆ తర్వాత రెండు మూడు సార్లు వాళ్ళింటి కెళ్ళాడు తను. నాన్నగారు లేకుండా ఏ ఆకర్షణవల్ల ఆ ఇంటి కెళ్ళాడో ఆనాడు బోధపడకపోతే బోధపడకపోవచ్చు. ఆ తర్వాత వాళ్ళ అడ్రసు తెలియక అల్లాడుతున్న రోజుల్లో ఆ ఆకర్షణ తాలూకు స్పష్టమైన స్వరూపం బోధపడింది. అలా తనకు స్పష్టంగా తెలియకుండానే వెతుక్కుంటూ వెళ్ళితే గోమతి ఒక్క క్షణం మటుకే తనకు కనిపించింది. ప్రకృతి ఇచ్చిన మార్పుతో క్రొత్త సొగసులు దిద్దుకున్న గోమతి మరు క్షణంలో మాయమైంది. కానీ, ఆ ఆకర్షణ ఇంకా తనలో సజీవంగానే నిలిచిపోయింది.

ఆ తర్వాత కాస్త బలవంతంగానే వాళ్ళిద్దరినీ ఇంటికి తీసుకెళ్ళి అమ్మకు చూపించాను. ఆమె వాళ్ళ ఆకారాలు వెంటనే గుర్తించలేకపోయింది. కానీ, వాళ్ళ జ్ఞాపకాలింకా ఆమె నుండి జారిపోలేదులావుంది. ఆప్యాయంగా పలకరించి కూర్చోబెట్టింది. సింధూర హీనమైన ఆమె ముఖం వంక చూస్తూ ఆమె భర్తని గురించి అడగలేకపోయింది. కానీ, మిగతావాళ్ళను పేరుపేరునా క్షేమం అడిగింది. అన్నిటికీ నిర్లిప్తంగా, అసహనంగా తల ఊపుతున్న ఆమెను నేను గమనిస్తూనే ఉన్నాను. అనాటి గోమతి నన్ను మరచిపో యిందో లేక తన స్థితిని తలచుకొని కించపడిందో నిశ్శబ్దంగా

సోఫాలో ఒదిగి కూర్చుంది. ఒక్కసారి కళ్ళెత్తి నా వైపు చూస్తుందేమోనని ఆశగా ఎదురు చూచిన నాకు ఆశాభంగమే అయింది. మా అమ్మ వాగ్ధాటి, ఆమె మౌనం అలా కొనసాగుతూనే ఉన్నాయి. నా కా పరిసరాలు అంత సౌకర్యంగా అనిపించక నా గదిలో కొచ్చేశాను. తీరా అయిదునిమిషాలన్నా కాలేదు. ఆ రూములో గోమతికి దూరంగా ఉండాలనిపించలేదు.

అంత ఎత్తులో నిలబడి జాలిగా చూస్తూ తన విశాలమైన కళ్ళలో తన ప్రేమనంతా వ్యక్తంచేసే చిన్ననాటి గోమతి - జాలి గొలిపేలా అలా సోఫాలో ఒదిగి కూర్చున్న దృశ్యం నన్ను వదలిపోవడం లేదు.

ఎందుకు? ఎందు కిలా జరిగింది!

'అయ్యో, చంద్రా! నీకు కొత్త బట్టలు లేవూ! నేనిస్తాలే, వేసుకుందువు గాని' అని నా కన్నీళ్ళు తుడిచిన ఆ లేతపిల్లకు నేనేమీ చేయలేనా!

ఆలోచిస్తూ వంటింట్లోకి వెళ్ళాను. వంటామెచేత నాలుగు గ్లాసులు గ్రేప్ జూస్ తయారుచేయించి, అవి తీసుకొని హాల్లోకి వచ్చాను.

నేను వచ్చేసరికి ఈ మారు గోమతి అమ్మ మాట్లాడుతోంది. ఇక దాచుకోలేక ఆమె మొదలెట్టిందో లేక మా అమ్మ ఓపికే ఆమెచేత తన స్వీయకథనం చెప్పించేలా చేసిందో నాకు తెలియదుగాని, వాళ్ళ మాటల్లో తాను

నమ్ముకున్న పొలాలు పోగొట్టుకుని పేదవారయ్యారనే షాక్‌తో కృష్ణారెడ్డి పోయారనే సంగతి మాత్రం తెలుస్తూంది.

'నేను అనేదాన్ని - ఇద్దరాడపిల్లలు ఉన్నారు. ఇద్దరి పేరున వాళ్ళ పెళ్ళికి కొంత డబ్బు బాంకులో వేయమని. ఆయన వినేవారు కాదు.'

'డబ్బునలా ఇనప్పెట్టెలో దాచకూడదు, లక్ష్మీ, ఆ డబ్బునే పొలాలమీద పెడితే ధాన్యలక్ష్మి మనింటి కొస్తుంది; ఎందరి కడుపులు నింపుతుంది అది' ఆమె చెంపల మీదుగా పాత స్మృతులతో కన్నీళ్ళు జారిపోతున్నాయి.

నిజమే. ఆయనలో అంత ఆస్తి ఉన్నా అహంకారం ఉండేదికాదు. నలుగురికీ సహాయపడే తత్వం ఆయనది. డబ్బులేని వాళ్ళను కించపరిచేవాళ్ళు కూడా కాదు. నాన్నగారు ఆయనను చూడడానికి వెళ్ళేటప్పుడు ఎంత జబ్బులో ఉన్నా లేవడానికి ప్రయత్నించేవారు. ఆ ఇంటిలో ఆడవాళ్ళు కూడా నాన్నగారు వెళ్ళగానే మర్యాదగా ఒకప్రక్క ఒదిగి నిశ్శబ్దంగా ఉండేవాళ్ళే గాని, మిగతా సిరిగల ఇళ్ళలో లాగ దర్పం ప్రదర్శించేవాళ్ళు కాదు.

"ఆనాడు ఆయన నేను చెప్పిన మాట విని ఉంటే ఈనాడు ఈ పిల్లలు ఇంత అనాథలై ఉండేవాళ్ళు కాదు."

"అమ్మా!" వారిస్తున్నట్లు అంది గోమతి.

"చెప్పనీ, తల్లీ. చెప్పకపోతే నా గుండె పగిలిపోయేలా ఉంది. ఇంత విషాదాన్ని గుండెల్లో దాచుకుని ఇంకా గంభీరంగా ఉండడం నాచేత నయ్యే పనేనా — చెప్పమ్మా!"

చేతిలో గ్రేప్ జ్యూస్ అందించే నిమిత్తం గోమతి ప్రక్కగా నిలబడ్డాను. ఆమె తన విశాలమైన కళ్ళెత్తి నావైపు చూచింది. ఆ కళ్ళలో సన్నటి నీటిపొర.

ఉలిక్కిపడ్డాను.

'మీ మరిదివాళ్ళు....' సగంలోనే ఆగిపోయింది అమ్మ.

'వాళ్ళ కేమమ్మా. తెలివిగలవాళ్ళు. నాలుగురకాల ఆస్తులు చేసి పెట్టుకున్నారు. మద్రాసులో హోటలుంది. నెల్లూరులో సినిమా హాలుంది. బాంకులో డబ్బుంది. ఈయనలాగ పొలాలను నమ్ముకున్నారా!' ఆఖరు మాటంటున్నప్పుడు భర్త యెడల సానుభూతితోనో, లేక తమ ప్రస్తుత దీనస్థితితోనో ఆమె కంఠం ఆర్ద్రమయింది.

'బాధపడకు లక్ష్మీదేవమ్మా. ఆయనమట్టుకు అలా జరుగుతుందని కలగన్నారా!'

నా కంతా అయోమయంగా ఉంది. ఏదో నష్టంలో మొత్తం ఆస్తిని పోగొట్టుకునేంత చిన్న ఆస్తికాదు వాళ్ళది.

పన్నెండేళ్ళనాటి ఒక రోజు నా కింకా గుర్తుంది. గోమతివాళ్ళ నాన్నగారితోపాటు సరదాపడి నేను, గోమతి వాళ్ళ పొలాలు చూడ్డాని కెళ్ళాము. కొబ్బరినీళ్లు తాగుతూ ఏపుగా ఎదిగిన వరితో ఆడుకుంటూ, మొక్కజొన్న కంకులు తెంపుతూ పొలాల కడ్డంగా వెళుతూనే ఉన్నాము రెండు మూడు పల్లెటూళ్లు దాటాక ఆ చల్లటి సాయం సంధ్యలో కూడా అలసి కూర్చుండిపోయాను. 'ఇంకా ఎంత దూరం!'

గలగలా నవ్వింది గోమతి.

'అప్పుడే! ఇంకా సగమైనా రాలేదు మనం.'

* * *

నా కంటి కొసలనుండి గోమతి అమ్మ నిలుచున్న కూతుర్ని చెయ్యిపట్టుకుని లాగి కూర్చోపెట్టుకోవడం కనిపించి ఇటు తిరిగాను.

'ఈ పిల్లమీద ఎన్ని ఆశలు పెట్టుకున్నా రాయన! మన గోమతి ఏ ఇంట కాలుపెడితే ఆ ఇంట లక్ష్మి వెలుస్తుంది అనేవారు. ఈ రోజు మా గోమతిని చేసుకుంటా మని ఎవ్వరూ ముందుకు రావడం లేదమ్మా.' ఆమె వెక్కి వెక్కి ఏడ్వసాగింది. ఏడుస్తూ ఏడుస్తూనే గోమతిని చప్పున గుండెల కదుముకుంది.

'ఇప్పుడీ పిల్లను ఏం చేసేది? నర్సుగా బ్రతుకుతా నంటుంది. నా కడుపులో చిచ్చుపెట్టి....' ఇక మరి మాట్లాడ లేనట్టు పళ్ళతో పెదాలు కరచుకుంది. అంత బిగబట్టినా ఆ పెదాలు అదురుతూనే ఉన్నాయి. గోమతి మాత్రం రాయిలా తల్లి కౌగిలిలో అలాగే ఉండిపోయింది. వాళ్ళ ప్రక్కన ఉంచిన గ్రేప్ జూస్ గ్లాసుల్లోని ద్రవం నిశ్చలంగా ఉంది.

'షోకేస' లోని బొమ్మలు సర్దుతున్నట్టు నటిస్తూ వాళ్ళ మాటలు వింటూ అంతా గమనిస్తున్న నేను అంతటి విషాదాన్ని భరించలేకపోయాను. ఆమెను ఆ బాధనుండి

తప్పించడానికి నేను టాపిక్ మార్చే ఉద్దేశంతో ఇటు తిరిగి 'విజయ ఏం చదువుతోందిప్పుడు?' అని అడిగిన నా ప్రశ్న కూడా ఆమె నమితంగా బాధించినట్లుంది.

'ఇంకా ఏం చదువులు, నాయనా! అందరి చదువులూ ఆయనతోనే ఆగిపోయాయి. ఆ పిల్లలూ వస్తున్నాయి పదహారేళ్లు....'

మరి ఆమెను ఓదార్చే భాష నా దగ్గర లేదు. ఈవిషయంలో మగవాళ్ళకంటే ఆడవాళ్ళ గుండె పెద్దదేమో! అమ్మ మళ్ళా అడిగింది!

'ఇంట్లో ఫర్నీచర్ అదీ....'

'కోర్టుల చుట్టూ తిరగడానికి అయిపోయింది.' నిర్లిప్తంగా అంది ఆమె.

'మరి మీకు చాలామంది ఆప్తులుండేవాళ్లు కదా, లక్ష్మీదేవమ్మా!' చెడిపోయినవాళ్ళ కథలు తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం అమ్మ కళ్ళలోనూ కన్పిస్తూంది.

'అవునమ్మా! అందరిని ఆప్తులనే అనుకున్నాను. కాని, అందరూ పచ్చి స్వార్థపరులయ్యారు. తలా ఒక వంద, రెండు వందలో అయితే ఇవ్వగలం గానీ, ఎల్లకాలం ఎవరు పోషిస్తారన్నారు. కొసకు సిగ్గు విడిచి గోమతి పెళ్లయినా అందరూ కలిసి చెయ్యమని అడిగాను. అందరూ తప్పుకున్నారమ్మా.' అప్పుడప్పుడే ఆగుతున్న కళ్ళలో మరలా తడి.

'అమ్మా!' ఆగింది గోమతి. ఎగసిపడుతున్న ఎదను అదుపులో పెట్టుకుంటూ మళ్ళీ అంది; 'ప్రయోజనం లేని

మాటలతో ఆమెను విసిగిస్తున్నావు నువ్వు. మన జీవితాలు నడిచేది చూచుకోవాలి గానీ....'

'చంద్రా!' అని నోరారా పిలిచే గోమతి ఇంతవరకు మూగగా ఉన్నందున నేను బాధపడ్డాను. కానీ, ఆమె నోరు విప్పి మాట్లాడిన ఈ ఒక్కమాట చాలు - ఆమె మౌనానికి అర్థం చెప్పడానికి. నా హృదయం నిండా గోమతి చోటు చేసుకోసాగింది.

కొన్ని సంవత్సరాల క్రితం గోమతి ఇంట్లో అద్దాల బీరువాలో బొమ్మలన్నీ మాయమయి తన బీరువాలోకి వస్తే బాగుణ్ణనే పైశాచికమూ, అసూయాపూర్వకమూ, అయిన కోరిక కలిగింది. ఈనాడు ఆ బొమ్మలు మాయమై తనింటికి రాకపోయినా, ఆ పిల్ల ఆ బొమ్మలు పోగొట్టుకుంది. ఈనాడు తను బొమ్మలు సంపాదించుకున్నాడు.

'పోనీ తీసుకోలే, చంద్రా' అని తన ప్రియమైన బొమ్మను త్యాగం చేయబోయిన ఆనాటి గోమతికి ఈనాడు తనేమీ చేయలేడా? గోమతికి తనేమైనా చేయాలంటే అసలు వాళ్ల కథ తెలియాలి. వాళ్ళ ఆస్తి ఎందుకు పోగొట్టుకున్నారో అర్థం కావాలి. ఇంతవరకు ప్రేక్షకుడుగా శ్రోతగా ఉండిపోయిన తను అక్కడినుండి గోమతి అమ్మ ప్రక్కగా వెళ్ళి కూర్చున్నాడు.

"మీరు బాధపడకపోతే అసలు పొలం ఎలా పోయిందో తెలుసుకోవాలని ఉందమ్మా."

ఆమె ఇక ఏదీ దాచుకోతలచుకోనట్టుంది. వెంటనే చెప్పింది. "లాండ్ సీలింగ్ అట కద, నాయనా - అదే మా కొంప ముంచింది."

నేను నిశ్చేష్టుడనైపోయాను. అంతవరకు ఆ ఊహ రానే లేదు.

గబగబ ఆలోచించాను. విజయ, గోమతి ఎదిగిన ఆడపిల్లలు. వాళ్లకు ఆస్తిలో వాటా లేదు. తరుణ్, మధు ఇంకా మైనారిటీ తీరని పసిపిల్లలు. అందుకే వాళ్లకు ఆస్తిలో హక్కు లేదు. కాని, మినిమమ్ కృష్ణారెడ్డికైనా ఇరవై రెండు ఎకరాలు మిగలాలి. అదేమయింది! అదే ప్రశ్న అడిగాను నేను.

"ఇల్లు అమ్మినప్పుడు మరో రెండు లక్షలు అప్పు చేసి పొలం కొన్నారు, నాయనా. ఆ రెండు లక్షలు తీరే ఉపాయం కనిపించలేదు. ఎక్కడ డబ్బూ పొలంమీద ఖర్చులకే సరిపోయేది. కూలీలకు అంతా కలిపితే ముప్పాతిక ఖర్చులకు పోను, పాతికే మిగిలేది. మా రోజులా ఇవి! అందుకే పాతిక ఎకరాలు అమ్మేసి అప్పు కట్టేశారు. కానీ, అదేదో రూలట. ఆ చట్టం అమలు జరిపిన తర్వాత అమ్మిన పొలం లెక్కలోకి రాదటగా. నాకేం తెలుస్తాయి అవన్నీ, అందుకే మేము అబద్ధపు రిజిస్ట్రేషన్ చేశామని మిగిలినదంతా తీసేసు కున్నారు."

ఆమె మొదలెట్టినప్పుడే నాకంతా అర్థమయిపోయింది.

ఈ గవర్నమెంటు భూపరిమితి చట్టాల అమలు తాలూకు ఆశయం గొప్పదే కానీ, దాని తాలూకు గుడ్డి ఆచరణ చాలామందిమీద దెబ్బతీస్తూంది. ఎదిగిన కూతుళ్ళకు ఆస్తిలో భాగం ఎందుకుండకూడదు? వాళ్ళకు మాత్రం ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం అవసరం లేదా? మైనర్‌గా ఉన్న కొడుకులు మేజర్లు కారా? పోనీ పుట్టని బిడ్డలను పుట్టకుండా ఆపుకోవచ్చు. పుట్టిన బిడ్డలను ఏం చేయాలి? వాళ్ళ భవిష్యత్తును ఆపాలా? పొలాలు ఉండీ అప్పులున్నవాళ్ళ సంగతేమిటి? పొలాలతోపాటు లక్షలతో బిజినెస్ చేస్తున్న వాళ్ళ మాటేమిటి? ఆమె చెప్పేలోపలే నా మెదడులో ఇన్ని సంఘర్షణలు.

నేను తేరుకోకముందే మా అన్న కొడుకు పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు. 'బాబాయ్, వరకట్న నిషేధం గురించి రేపు మా స్కూల్లో ఉపన్యాసం ఇవ్వాలి. కాస్త చెప్పవూ?' అలా సుడిగాలిలా వచ్చినవాడు క్రొత్త వాళ్ళను చూసి చప్పున సిగ్గుపడి నా రూములోకి పరుగెత్తాడు. గోమతి అమ్మకు ఏం పరిష్కారం చూపించాలో బోధపడని నేను నిశ్శబ్దంగా వాణ్ణనుసరించాను.

కొన్ని సంవత్సరాల క్రితం నా బాల్యంలోనూ నేనిదే కట్నాల నిషేధం గురించి ఉపన్యసించాను. [illegible]రలా అన్న కొడుకు ఉపన్యసించబోతున్నాడు. రేపు మన మనుమడు - ఎల్లుండి వాడి కొడుకు. కానీ ఈ వ్యవస్థ మారడం లేదు. మారని ఈ వ్యవస్థను పట్టుకుని వేలాడేకంటే స్త్రీకి కూడా

కొంత ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య మిచ్చి, ఆస్తిలో హక్కు కల్పిస్తే స్త్రీ ఇంత ఆటబొమ్మగా ఆనాడు చూడబడదేమో!

నేను ఆలోచనల నుంచి తేరుకోకముందే నా ప్రక్కన పడిన నీడకు చటుక్కున తలెత్తి చూశాను - నా ప్రక్కన గోమతి, కొన్ని సంవత్సరాల నా మధుర స్మృతి. ఏదో చెప్పాలనే ప్రయత్నంలో సంకోచంగా నావైపు చూస్తూంది. నేను తేరుకున్నాను. ధైర్యం తెచ్చుకున్నాను. మెల్లిగా అన్నాను:

"మీ నాన్నగారు పోవడం....మీ దురదృష్టానికి.... సారీ, గోమతీ." నా వాక్య విన్యాసం నాకే అసహ్య మనిపించింది.

"ఒకరకంగా మేము అదృష్టవంతులమే! మా అమ్మ మా కింకా మిగిలింది." ఆమె కంఠంలో ఏ మాత్రం తొట్రుపాటు లేదు. కానీ, కళ్ళ కొసన చెదిరిన పాదరసంలా నీటి బిందువులు. 'వెళ్ళొస్తాను' ఆమె చేతులు జోడించింది.

వాకిటి బయట గోమతి తల్లి గొంతు కాస్త పలచగా వినిపిస్తూంది.

"డాక్టర్ గారి దగ్గరికి మా బంధువులెంతోమంది బహుశః వస్తూ ఉండచ్చు. మే మింత హీనస్థితిలో ఉన్నట్టు వాళ్ళకు తెలియడం నా కిష్టం లేదు. మే మిక్కడకు ఈ పని మీద వచ్చినట్టు దయచేసి ఎవ్వరితో చెప్పకండి"

నేను గోమతితో పాటు గది దాటేసరికి ఆమె ముకుళిత హస్తాలు నా కంట పడ్డాయి.

గోమతి అమ్మకు నమస్కరించి వడిగా ముందు గది దాటేసింది. ఆమె వెళ్ళిపోతూంది. నా కందనంత దూరం నిశ్శబ్దంగా వెళ్ళిపోబోతూంది.

నాకు గోమతి కావాలి. "పోనీ తీసుకోలే, చంద్రా" అని తన ప్రియమైన బొమ్మను నా కివ్వబోయిన గోమతి నాకు కావాలి. నా స్మృతుల పేటికలో ఇంతవరకు సజీవంగా నిలిచిపోయిన నా చిన్ననాటి స్నేహితురాలు పూర్ణంగా నాకు కావాలి.

సిరిలో పుట్టి, సిరిలో పెరిగి, ఈనాడు నా ముందు దైన్యంగా నిలుచున్నా నా ప్రియమైన గోమతి మరలా సిరిలోకి రావాలి.

"నేను గోమతిని పెళ్ళి చేసుకోవాలి." ఈ మాట ఇప్పుడు తను అంటే అమ్మ నుదుటిమీద బొమ ముడిపడు తుందేమో! కానీ, గోమతి అమ్మగారి కళ్ళలో వెలుగురేఖ జారిపడదూ? గోమతి ముఖాన్ని విచారపు పొర వదిలిపోదూ!

కానీ, తను గోమతిని పెళ్ళి చేసుకోగానే లక్ష్మీదేవమ్మ సమస్యలకు పరిష్కారం దొరుకుతుందా? విజయకు నాలాటి వాడే మరొకడు దొరుకుతాడని గ్యారంటీ కావాలి. మధు, తరుణ్ పెరిగి పెద్దవాళ్ళయి ప్రయోజకులవుతారనే ధైర్యం కావాలి. తమ ఆర్థికావసరాలు తీరే ఉపాయం కావాలి.

అందుకే ఆమె సమస్యలకు పరిష్కారం గోమతి పెళ్ళి ఒక్కటే కాదు. ఆమెకు జరగాల్సిన న్యాయం చట్టబద్ధంగా జరగాలి.

కానీ, ఎలా? ఎలా?

*　　*　　*

"ఇక లోపలకు రారా, చంద్రశేఖర్." అమ్మ పిలుపుకు తేరుకున్నాను. గోమతి గేటు దాటేస్తూంది.

ఆవేశం తాలూకు ఆలోచనలనుండి వాస్తవంలో కొచ్చాను.

'ఇప్పుడు నేను చేయవలసిందేమిటి?'

గోమతి వెనగ్గా విశాలమైన మా గేటు తలుపులు మూసుకుంటున్నాయి. గట్టిగా పిలిచాను.

"గోమతీ!"

గోమతి ఆగింది. వెనక్కు తిరిగింది.